

2. Зайцева Л. О., Зайцев Г. В. Банківське кредитування компаній електроенергетичного комплексу. *Бізнес Інформ*. 2022. № 2. С. 105–111. URL: https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9957/business-inform-2022-2_0-pages-105_111.pdf?sequence=1&isAllowed=

3. Райф підтримує енергонезалежність бізнесу кредитами на СЕС та електрокари. 28 травня 2024 р. Офіційний сайт АТ «Райффайзен Банк». URL: <https://raiffeisen.ua/news/raif-pidtrimuye-energonezalezhnist-biznesu-204>

4. Ощадбанк та ЄБРР запустили «зелені» кредити для українців: перші позичальники вже отримали фінансування. 04.04.2025. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/news/osadbank-ta-ebrr-zapustili-zeleni-krediti-dla-ukrainciv-persi-pozicalniki-vze-otrimali-finansuvanna>

Чуб П.М.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри банківської справи та страхування,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Гречка Д.Ю.,

студентка ОПП «Митна справа», 3 курс,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

У податковій системі України важливе місце посідає оподаткування банківських установ, що має свої особливості, зумовлені специфікою функціонування фінансового сектору. Банки, з одного боку, є активними учасниками ринку, а з іншого — джерелом значних надходжень до бюджету. Саме тому державна податкова політика у цій сфері потребує гнучкого балансу між фіскальними інтересами та підтримкою фінансової стабільності.

Теоретичні засади оподаткування банківської діяльності передбачають розуміння специфіки банківських операцій як об'єкта оподаткування. Фінансові послуги, процентні доходи, комісійні винагороди та операції з цінними паперами мають свої особливості обліку та оподаткування. Міжнародна практика пропонує різноманітні підходи до оподаткування фінансового сектору, які базуються на певних принципах та виконують фіскальну, регулюючу та стимулюючу функції.

Аналіз чинної системи оподаткування банків в Україні показує, що банки є платниками основних загальнодержавних та місцевих податків, зокрема податку на прибуток підприємств, податку на додану вартість (у певних аспектах), податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску щодо виплат своїм працівникам.

Водночас, існуюча система оподаткування банків в Україні містить певні проблемні аспекти. Серед них можна виділити складність адміністрування окремих податків, випадки неоднозначного трактування податкового законодавства, а також питання щодо оптимального рівня податкового

навантаження на банківський сектор та його впливу на фінансову стійкість та інвестиційну активність. Особливої уваги заслуговує оподаткування специфічних банківських операцій, таких як операції з деривативами та валютні операції, які мають свої нюанси в обліку та оподаткуванні.

Значні зміни до Податкового кодексу України були внесені Законом № 3474-IX, що суттєво вплинуло на оподаткування банківського сектору, особливо щодо податку на прибуток. Ключовою зміною, що набрала чинності 8 грудня 2023 року, стало встановлення тимчасової підвищеної ставки податку на прибуток для банків у розмірі 50 відсотків за результатами всього 2023 звітного року. Це означає, що банки повинні перерахувати свої податкові зобов'язання за весь минулий рік, навіть якщо протягом року сплачували податок за стандартною ставкою 18%. При цьому, сплата авансових внесків за попередні періоди 2023 р. за старою ставкою не вважається порушенням [1]. Так, за даними НБУ, банки України отримали за 2023 рік 83 млрд. грн. чистого прибутку після нарахування 77 млрд. грн. податку на прибуток за підвищеною ставкою 50% [2].

Окрім зміни ставки податку на прибуток, Закон № 3474-IX також впроваджує обмеження щодо використання банками права на зменшення фінансового результату до оподаткування на суму від'ємного значення об'єкта оподаткування минулих років за результатами 2023 року. Аналогічно, банки не мали права застосовувати положення щодо коригування фінансового результату на суму нарахованих доходів та витрат за операціями з безнадійними боргами фінансових установ у 2023 році. У випадку, якщо банки вже застосували ці положення у попередніх звітних періодах 2023 року, вони зобов'язані відобразити уточнені показники у річній декларації без застосування штрафних санкцій. Невикористана сума від'ємного значення об'єкта оподаткування минулих періодів зможе бути врахована банками починаючи з 1.01.24 р. [1; 3].

З 1 січня 2024 р. набули чинності нові положення, які встановлюють базову (основну) ставку податку на прибуток для банків на рівні 25%. Ця ставка застосовується до оподаткування прибутку банків, скоригованого прибутку контрольованих іноземних компаній банків, а також до оподаткування дивідендів, що виплачуються банками. Таким чином, законодавчі зміни передбачають як тимчасове підвищення податкового навантаження на банківський сектор за результатами 2023 р., так і встановлення нової, підвищеної порівняно зі стандартною, ставки податку на прибуток, починаючи з 2024 р.

Основними аргументами на користь підвищення ставки податку на прибуток для банків стали "надприбутки" банків, які отримані за високих кредитних ставок та високих ставок від розміщення коштів у ОВДП, в тому числі військові ОВДП. З початку введення воєнного стану рентабельність активів (ROA) слід вважати динамічним показником: I кв. 2022 р. — (-0,03)%, II кв. 2022 р. — (-0,46)%, III кв. 2022 р. — 0,48%, IV кв. 2022 р. — 1,04%, I кв. 2023 р. — 5,76%, II кв. 2023 р. — 5,54%, III кв. 2023 р. — 5,86%, IV кв. 2023 р. — 3,23%, I кв. 2024 р. — 5,46%, II кв. 2024 р. — 5,29%, III кв. 2024 р. — 5,15% [4]. Таким чином, рівень рентабельності активів у банківській системі становив 5% з тенденцією зменшення на кінець 2023 р. В той же час дані Держстату України спростовують твердження про високий рівень рентабельності у банківському

секторі, оскільки вищий рівень прибутковості був характерний для сільського господарства, добувної промисловості, торгівлі, інформаційної діяльності [5].

З огляду на виявлені проблеми та останні законодавчі зміни, постає необхідність визначення подальших напрямів та перспектив реформування оподаткування банків в Україні. Удосконалення існуючої системи має базуватися на міжнародному досвіді, враховувати стратегічні цілі розвитку фінансового сектору країни та аналізувати вплив останніх змін на діяльність банків. Пропоновані подальші кроки можуть включати спрощення податкових процедур, уніфікацію податкових правил, перегляд ставок окремих податків з урахуванням їх впливу на конкурентоздатність банківського сектору, а також розгляд можливості запровадження спеціальних податкових режимів для окремих видів банківської діяльності. Оцінка потенційних наслідків таких змін для банківського сектору та економіки в цілому є важливим етапом у процесі реформування [6; 7].

Підсумовуючи вищевикладене варто підкреслити, що зміна оподаткування банків у період воєнного стану передбачає постійну зміну базової ставки податку на прибуток з 18% до 25% та 50% за умови складного порядку обчислення податку на прибуток. Основними причинами змін у оподаткуванні прибутків банків стали зростаючі потреби фіскального сектору на обороноздатність країни та забезпечення безпеки, соціальний захист та забезпечення та високого рівня прибутковості банківської діяльності. За результатами проведеного аналізу виявлено, що прибутковість банківської діяльності не є максимальною в економіці та поступається прибутковістю у сільському господарстві, добувній промисловості, торгівлі, інформаційній діяльності.

Виявлені проблемні аспекти та запроваджені зміни, зокрема тимчасове підвищення ставки податку на прибуток та її подальше встановлення на новому рівні, а також обмеження щодо врахування збитків минулих періодів, є важливими факторами, які необхідно враховувати при подальшому реформуванні податкової системи банківського сектору України. Ці висновки можуть стати основою для подальших наукових досліджень у цій сфері та практичних кроків з удосконалення податкової системи банківського сектору України.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків та інших платників податків: Закон України від 21 листопада 2023 р. № 3474-IX / База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3474-20>

2. Розвиток кредитування підтримує прибутковість банків. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozvitok-kredituvannya-pidtrimuye-pributkovist-bankiv>

3. Податок на прибуток для банків виріс до 50%. *Економічна правда*. 2023. 22 листопада. URL: <https://pravda.com.ua/publications/2023/11/22/706863/>

4. Основні показники діяльності банків України. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

5. Рентабельність операційної та усієї діяльності підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010—2023). Держстат України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Шевченко Л. Я., Куліш А. В. Оподаткування банківської діяльності в Україні та основні напрями його вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 22. С. 238–243. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/120/115>

7. Масалітіна В.В., Гошовська В.В., Карлова І.О., Ткачук Т.І., Наконечна С.А. Оподаткування прибутку банку: облік та аналіз за новаціями податкової реформи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. №2. С. 128–134. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/5484/5538>

Шірінян Л.В.,

д. е. н., професор, завідувачка кафедри фінансів,
Навчально-науковий інститут економіки і управління,
Національний університет харчових технологій, м. Київ

Шірінян А.А.,

доктор філософії,
аналітик департаменту прогнозування та управління,
ТОВ «Сільпо-Фуд»

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ І РЕГУЛЯТОРІВ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

В умовах триваючої трансформації фінансового сектору України суттєво зростає роль небанківських фінансових установ (НФУ). Ці установи стають ключовими надавачами доступних і конкурентоспроможних фінансових послуг для бізнесу та населення. Водночас різноманітність правових режимів, що регулюють діяльність НФУ, а також фрагментарність нормативного середовища актуалізують потребу в систематизації й уточненні понятійного апарату щодо їх діяльності та інструментів.

З метою розвитку та поглиблення теоретичних засад фінансової науки в роботі проведено уточнення й порівняння двох ключових категорій: фінансових інструментів фінансових установ та інструментів фінансового регулювання ринку фінансових послуг [1].

Фінансові інструменти НФУ – це засоби, нормативи, контракти чи вимоги, що мають вартість, яка визначається ринковими умовами, використовуються НФУ для забезпечення власної прибутковості та фінансової стабільності, застосування яких передбачає передачу фінансових ресурсів або прав на них, появу фінансових потоків між учасниками ринку фінансових послуг і клієнтами,